

Гиёхвандлик — инсонларнинг наркотик моддаларга ўрганиб қолиши, ружу қўйиши ёки айрим синтетик дори воситаларини сурункали истеъмол қилиши натижасида келиб чиқадиган касаллик ҳолатидир.

Гиёхвандлик омилини келиб чиқшига 2 та омил сабаб бўлади:

Биринчи омил — врач буюрган дориларни, яъни беморга оғрик, уйқусизлик ва бошқа дардлардан халос қилувчи дори воситаларини узоқ вақт ва нотўғри қабул қилиши оқибатида, дорининг наркотик таъсири ортиб, гиёхванд моддага майиллиги ортади. Бундай дори воситалари таркибида кодеин, морфин, кофеин, кокаин ва бошқа моддалар бўлади.

Иккинчи омил — кайф қилиш мақсадида гиёхванд воситаларини бевосита қабул қилиниши оқибатида.

Гиёхвандликка одатда иродаси кучиз, ўзини тия олмайдиган, қизикувчан, руҳан заиф ва ўта худбин инсонлар берилувчан бўлади. Айниқса, бу иллат ёшларни ўз домига тортаётгани барчамизни ташвишга солади. Чунки ўкувчи, талаба ёшлар ҳар нарсага қизикувчан, айниқса, бир-бираидан кўрган, эшитган нарсаларига тақлид қилиш ёки уларга эргашишни ёқтириши бўлса, иккинчи томондан ёшлар тарбиясидаги нуқсон ва камчиликлар, оиласидаги ноҳуш шароит, гиёхванд моддаларнинг осон топилиши гиёхвандликка сабаб бўлиши мумкин. Ёшлар гиёхванд моддаларни татиб кўришларининг биринчи мартасида қизиқарли ва жозибали кўриниб, уларга ўзгача "лаззат" бағишлайди. Минг афсуслар бўлсинки, сурункали гиёхванд моддалар таъсиридан тубсиз чоҳга тушиб, унинг чангалидан қутилишни билолмайдилар. Чунки гиёхванд моддаларга қарамлик кишининг барча ҳолатларига салбий таъсир кўрсатиб, уларни шахс сифатида жамиятда ўз ўрнига эга бўлишига йўл кўймайди. Гиёхвандлар бу хуморни қондириш учун ҳар сафар гиёхванд модда миқдорини ошириб боришга ва усиз туролмасликка боғланиб қолади. Гиёхвандликка чалингандарда аввал руҳий ўзгаришлар — тажанглик, кайфият бузилиши, хотира пасайиши, оғиз куриши, озиб кетиш, кўл-оёқнинг титрashi ва бошқа ўзгаришлар кузатилиб, гиёхванд воситага хуморлик (Абстиненция) синдроми пайдо бўлади. Гиёхванд моддаларнинг инсон организмига кўрсатадиган салбий таъсири хусусиятларига кўра 2 турга ажратиш мумкин.

1. Организм ва мияда модда алмашинувини қескин кучайтирувчи гиёх-

АСР ВАБОСИ

ванд воситалар.

2. Юрак қон-томир касалликларига олиб келувчи гиёхванд воситалар. Бундай воситалар юрак уриши ритмени бузишига, артериал қон босимишининг ошишига, инсон ҳаёт фаолиятини таъминловчи энергия захирасининг камайишига, юрак мускулларида дистрофия кузатилишига, инфаркт ва инсульт хасталигига олиб келади. Бундай тоифадаги гиёхвандлар одамлар ичida яшашни хуш кўрмайдилар, уларнинг руҳияти кескин пасайиб, оғир депрессия, тушкунликка тушиш, психоз ҳолатлар, колит хасталиги, ўзини ўзи ўлдириш талвасасида дучор бўлиб, кўп ҳолларда ўзларини осиб кўядилар. Гиёхвандлар ичida қабул қиладиган гиёхванд воситасини турига қараб, опиомания — афюн қабул қилувчи, морфинизм — морфин қабул қилувчи героинизм — героин қабул қилувчи, нашавандлик, кокаинизм — кокаин қабул қилувчи, никотинизм — тамакига ружу кўювчи, теизм — аччиқ чойга (чифир) ружу кўювчи ва бошқа турлари учрайди. Булар ичida гиёхвандликнинг героинизм тури охирги йилларда жуда кенг ва фожиали тарзда тарқалиб бормоқда. Гиёхванд воситаларининг турига, таъсир хусусиятига ва сонига қараб, гиёхвандликни куйидаги турларга ошириш мумкин.

Токсикомания — гиёхвандликнинг бу турида кокаин ёки енгил учувчан кимёвий моддаларни ҳидлаш, синтетик дори воситаларини сурункали ичиш, қуюқ дамланган чойни (чифирни) қабул қилувчилар киради.

Политоксикомания — гиёхвандликнинг бу турига иккى ва ундан ортиқ гиёхванд воситаларини қабул қилувчилар киради. Масалан, алкоголизм ва никотинизм, никотинизм ва нашавандлик, морфинизм ва алкогольизм, кокаинизм ва нашавандлик ва бошқа

турлари киради. Гиёхвандликнинг бу турида инсоннинг абстинент синдромлари мураккаб кечиб, клиник жиҳатлари организмни заҳарланиши натижасида ўзига хос белгилар юзага чиқади. Булардан ташқари қадди-қоматдаги хунуклик, ҳаракатланишдаги гангишлик, психоз, галюцинация, коматоз ҳолатлар, ўзини ўзи ўлдириши ҳолатлари пайдо бўлади.

Наркомания — гиёхвандликнинг бу тури оғир хасталик бўлиб, бунда инсоннинг наркотик воситаларга: кокаин, героин, марихуанна, синтетик кайф берувчи дори воситаларига майиллик туфайли кайф олувчилар киради.

Нолинаркомания — иккى ва ундан ортиқ хил гиёхванд воситасининг сурункали қабул қилувчилар киради.

Гиёхвандликнинг барча турларида инсонлар ўзларининг одамийлик қиёфасини йўқотиб, меҳрлик қиёфасидан айрилади, руҳий тушкунликка тушади, касб-коридан айрилади, нима қилиши билмай кайф берувчи ҳар қандай гиёхванд воситасини топиш илинжида ўғирлик, қароқчилик, ҳатто одам ўлдиришгача бўлган жиноятларни содир қилиб, баҳтисизликка учрайди. Шунингдек, унинг миясидаги руҳий бузилишлар, жисмоний кучсизланишлар қайтиб жойига тушмайди. Ачинарли ва хавфлиси гиёхвандни ўзи ва унинг оиласидагилар ушбу ҳолатга қарши курашида кўпинча кеч қолган бўладилар.

Статистик маълумотларга кўра, гиёхванд моддаларга қарам инсонлар 4-5 йилдан ошиқ умр кўрмайдилар. Уларнинг кўпчилиги гиёхванд моддаларнинг истеъмол миқдорини ошириб юборишдан (передозировка) ҳалок бўлишади. Сабаби организмда гиёхванд модданинг таъсир кучи тугаса, яна хумор тутади ва нашаванднинг аъзои бадани чидаб бўлмас дарражада қақшаб оғриди. Бу оғрик тананинг ҳар бир хужайрасида учрайди. Худди суяклар синиб, пайлар узилиб кетаётгандек бўлади ва бу оғриқларнинг охири ўлим билан якун топади.

Шундай экан, фарзандлар тарбиясига эътиборли бўлиш, гиёхвандлик балосининг олдини олиш, унга қалқон бўлиш учун аҳоли ўртасида, айниқса, ёшлар орасида гиёхвандликка қарши тарғибот-ташвиқот ишларини олиб бориш ва бу ишларга барчамиз масъул эканлигимизни эсдан чиқармаслигимиз даркор.

Миразим ТОЖИЕВ,
Тошкент молия институти доценти